

Csia Lajos: Óember és újember

Bibliai lélektani kérdés

Egy időben divatba jöttek olyan levelezőlapok és olvasókártyák, amelyeken Krisztus neve alatt ez a szó, „én” egy keresztel át volt húzva. Úgy értelmezték sokan ezt a jelképet, hogy többé nem szabad akarniok, kívánniok, okoskodniok, hanem életük vezetését át kell adniok Krisztusnak, hogy Ő akarjon, kívánjon, okoskodjék helyettük, mint ahogy Pál apostol mondotta: „Nem én élek többé, hanem Krisztus él bennem!” Ez az értelmezés bizonyos quietismust idézett elő, azaz tétlen várását annak, ami épen jönni fog. Természetesen azért mindenki akart, kívánt, gondolkozott tovább; ha megéhezett, akart enni; ha megszomjazott, kívánta a frissítő italt és amikor kellett éppen, hát gondolkozott is; csak éppen a felelősséget rázta le magáról azért, ami vele történik. Ez a tétlen, felelőtlen veszteg ülés különösen a pietisztikus, misztikus hajlandóságú keresztyéneknek veszedelme. De szinte mondanunk is alig kellene, hogy az óembernek a gondolkodó, akaró énnel való azonosítása hamis, egészen bibliaellenes. Az emberi természet a hindu műveltség megszerzése nélkül is hajlandó arra, hogy a felelősséget, a számonkérésnek, az isteni ítéletnek rettegető várását eldobja magától és abban tetszelegjék, hogy íme ő megsemmisült, nincs többé, most már nem felelős semmiért. Ez a minden gondot elvető, kötelességet lerázó gyávák menekülése a látni nem akarásba. Ez az „üdvösség” budhista nirvána. A keresztyén üdvösség ennek pontosan az ellentéte: a teljes felelősségérzet öröme.

Gyakori vád az Isten ellen, hogy „Mért teremtett olyan embert, aki vétkezhetik?”. Teremthetett volna olyan embert is, aki képtelen arra, hogy vétkezzék. De az ilyen teremtménynek nem ember lett volna a neve, hanem gép, legfőljebb állat. Isten Magához hasonló, felelősséggel ítélő, elhatározó lényeket akart maga mellett látni, hogy azokkal megossza az uralkodás gyönyörűségét: ezért volt szüksége emberre, nem gépre, nem állatra. S ha olyan embert teremtett, akinek szabad akarata volt Istent elhagyni és hálátlanul megtagadni; viszont olyan embert teremtett, akinek szabad akarata lesz megtérni és a csábítót megtagadni. Nem a bűnbeeső, hanem a megtérő ember állott Isten szeme előtt, mikor elhatározta, hogy embert fog teremteni. Ezért a bűnbeeső és megtérő emberért Isten szabad akaratból, önként elvállalta a Golgota szenvedését és gyalázatát. És ezért a Golgotán meghaló Istenért az embernek önként és szabad akaratból kell vállalnia a megtérést, a megszentelődést, ha ugyan királynak és nem gépnek, állatnak vagy rabszolgának akar visszatérni az elhagyott atyai házba.

Persze ez ellen azt említik meg, hogy az ember a bűn rabszolgájává lett, nincs szabad akarata. Ez így is van! A bűn rabságában tehetetlenül ülő emberhez két szellem közeledik; egyik a kísértő szellem, ki azt susogja a fülébe: légy enyém, felszabadítalak erkölcs, ítélet, Isten alól és minden kívánságod gyönyörűségét megszerzem neked! A másik Szellem így szól: Légy rabszolgám, de önként; mindig, szüntelenül, szabadon akarva vesd magadat akaratomnak alá, mert másnál, mint Nálam, aki teremtettelek, megváltottalak, lelked békességét, örök életét meg nem találhatod! Mikor az ember a szabadságra hívó suttogó szónak hisz, egyszerre még jobban megkötözve, aljas kívánságok börtönében találja magát: a kísértő szava hazug szó! Mikor az ember elhatározza, hogy Isten rabjának adja magát, vagy legalább fölszakad szívéből az óhaj: megtisztulni! Megszabadulni a szennyes életmód láncáiból! Egyszerre azt tapasztalja, amit a gutaütött érzett: a mozdulatra engednek a tagok és amit előbb megtenni nem tudott, új életben tud járni, Isten a bilincsek alól feloldotta. De később is mindig neki kell akarnia az Istennel való együttjárást; neki kell kérnie a megszentelődést, isten csak önkéntes szolgálatot fogad el, Istennek csak szabad teremtmények kellenek, kiknek öröm Vele élniök. Az akaró, kívánó, gondolkodó „én”-t nem törli el a kereszt és nem is akarja Isten tehetetlenné

tenni, működésen kívül helyezni; mert Isten nem holtakat akar Maga mellett látni, hanem halálon át új életre támadókat. Isten szabadságot adott, Krisztus felszabadulást hozott; az üdvösség szó, mely a Jézus névben is benne van, szabadulást jelent; az Isten Szelleme a szabadság Szelleme; a keresztyén élet a fellélegző, bilincslerázó, boldog szabadság élete!

De hát nem önmagunktól váltott-e meg Krisztus? Nem én vagyok-e önmagamnak legzsarnokibb rabszolgatartója? Mit jelent hát Pál szava: Nem én élek többé? Az előbbi mondat adja kezünkbe a kulcsot: „Nem én vagyok-e önmagamnak rabszolgatartója? Itt az én kétszer fordul elő, alanyként és részeshatározóként: én és énmagamnak. Az emberben két „én” áll egymással szemben és ezt a két ént összezavarják egymással a pietista quietisták is, budhisták is. A fenti mondatban a részeshatározó a tudatos, akaró, értő én, a tudat, vagy szív, ahogy a Biblia és a régiek a tudatot nevezték; az alany ellenben, az az én, melyet rabszolgatartónak mondunk, azt jelenti, amit a szív, vagy tudat a múltban akart, gondolt, értett. (és érzett – hozzáfűzés) Mindezek a gondolatok a tudattalan lélekben valahol el vannak raktározva és ennek a raktárnak neve *emlékezés* vagy *meggyőződés*, mert nem csak emlékeket tartalmaz ez a raktár, hanem azt is, ahogy ezt az anyagot a szív, a tudat megítélte. Az akarások, kívánások szintén el vannak téve a tudattalan lélekbe; minden újabb akarás egy mélyebb árkot vont a lélekbe, mint egy gramofonlemezbe és ennek a csodálatos akaratgyűjteménynek neve: *jellem*. A tudattalan én tehát úgy is, mint emlékezet vagy meggyőződés, úgy is, mint jellem mi vagyunk, a mi énünket képezi, mert mi alkottuk ítéleteinkkel, elhatározásainkkal. Ez a tudattalan lélek, az emlékezés és jellem azonban nem marad mindig tudattalan; időnkint visszajár a tudatba és a tudatos ént befolyásolja, kényszeríti, hogy a gondolkodásnak és akarásnak megszokott útjain maradjon. Ennyiben rabszolgatartója a tudattalan én a tudatos ének. Lehet, hogy elfelejtjük, amit a múltban gondoltunk, akartunk; de azért, ha nem is emlékezünk már rá, mégis mi vagyunk az, amit gondoltunk és akartunk: meggyőződésünk és jellemünk mi vagyunk. Felelősek vagyunk hát azért is, amit egykor gondoltunk és akartunk; ami meggyőződésünk és jellemünké vált. Mivel múltunkat elfelejtettük, nem tudjuk kik vagyunk; mikor múltunknak engedelmeskedünk, azt tesszük, amit nem akarunk most és nem is ismerünk (Róma 7.). Tudatos énünk tudattalan énünk rabja; jelenünket múltunk dirigálja; amit eddig gondoltunk, éreztünk, akartunk, ólomsúllyal nehezedik ránk és arra kényszerít, hogy a jövőben is azt gondoljuk, azt tegyünk, amit a múltban megszoktunk gondolni és akarni. Minden ítéletünk rögzítődik tudattalan énünkben; minden akarásunk mélyebb árkot vág jellemünkbe; az új ítélet és elhatározás a régi medreket keresi. Ha szabadulni akarunk magunktól, föl kell lázadnunk magunk ellen, s mivel arra gyöngék vagyunk, hogy legyőzzük múltunkat, önmagunkat, Istenhez kell kiáltanunk segítségért. Az őszinte kiáltást Isten meghallgatja és megszabadít magunktól. De nem szabadít meg, ha nem kérjük, ha nem akarjuk.

Itt tehát 3 én áll tulajdonképpen egymás mellett, egymás ellen vagy egymásért. A múltbeli énünk, amelyet magunk építettünk ki magunkban eddigi gondolkozásunkkal és életirányzatunkkal. A jövőbeli énünk, amelyet Isten csillantott meg előttünk, mint elérendő célt. És a jelenbeli énünk, amely választ a múlt és a jövő között. A múltbeli énünk: tudattalan énünk, tudattalan lelkünk, melyért a felelősséget magunkban hordozzuk, s miatta Isten ítéletétől félve, de magunkat meg is utálva, kínlódunk. A jövőbeli énünk: megváltozott, Istentől újonnan teremtett értelmünk, mely magának Isten megvilágosítása után kirajzolja, hogy milyenekké kellene lennünk, milyenek szeretnénk lenni. Tudattalan múltunk az óember: az, ami voltunk; értelmünk képe az újember, amilyenek leszünk, vagy szeretnénk lenni. S óember és újember között van jelen énünk, mely szeretne újember lenni, de a maga erején csak óember tud lenni, vagyis az, amivé meggyőződésében és jellemében ezelőtt lett. Gondolkodó és akaró énünk tehát sem nem az óember, sem nem az újember, hanem a kettő közt álló, válogató, hol ide, hol oda pártoló tudatunk, azaz szívünk. Az embert úgy, ahogy magát elmúlt gondolkodásával és akarásával megalkotta, írja le Pál, mikor a zsoltáros szavait

idézi az ember tökéletes megromlottságáról és jóra való készség teljes hiányáról (Róm. 1,18 – 3,20.). A megszokott múlt és az Istentől értelmünknek mutatott cél között vergődő, tehetetlen, a jóra vágyó, de azt megtenni képtelen ént mutatja be Róm. 7. és a győzelmes, Istentől megsegített, Isten Szellemétől hordozott, étellel megtöltött ént rajzolja elénk Róm. 8. Az óember a szellemileg halott lélek, mely nem is látja, nem is akarja a jót; az újember a győzelmes, Isten Szellemétől Magával ragadott én és a kettő közt választok én, a jelenbeli „én”, aki tudatos vagyok, gondolok és akarok. Az óembert kell megöldökölni, a múltbeli „én”-t, nem a tudatos, választani, döntené tudó ént; az utóbbit meg kell eleveníteni, képességét felfokozni, hogy a vele szemben álló múlttal, az óemberrel a harcot meg tudja küzdeni.

Ef. 4,22. az óembert egynek veszi a múltbeli magatartással (járáskelessel). Kol. 3,9. az óember praksisáról, cselekvésmódjáról beszél. Róm. 6,6. azt mondja, hogy ezt az óembert Krisztussal együtt megfeszítették, azaz halálra ítélték, életjogától megfosztották, de nem semmisítették meg, amint tévesen magyarázzák. Az előbbi két hely szerint le kell azt vetkezni, mint egy ruhát. Hogy hogy megy végbe ez a levetés, arra vet világot Róm. 7, 6, mely a Szellem újságáról és a betű óságáról beszél. A betű a törvény, mely követel, bár engedelmeskedni nem tudunk; a Szellem ad új erőt, új életet, mely a halandót elnyeli bennünk. Az óember levetése és az újember felöltése a Szent Szellem elfogadásával történik, kit azonban az óember minden esetleges jelentkezésénél tudatosan kell segítségül hívnunk. – Ef. 4,23. az értelem Szelleme, azaz az értelmet megvilágosító Szellem által való megújulásról beszél, mit a következő vers egynek vesz az újember felöltésével. Először tehát az értelem újul meg; ha az új értelmet magunkévá tesszük, mellette döntünk, akkor megszületik az újember, azaz Isten újjá teremt (II. Kor. 5,17.; Gal. 6,15.; Ef. 2,15.). A régi teremtés uralma és az új teremtés szabadsága közé esik a szívnek harca a rabbá tevő régi és a megkívánt új között, amint ezt Róm. 7. festi, hol az óembertől létrehozott tehetetlenség vagy gyengeség neve: sarx, azaz hús, az ember férfiatlan, lány természete, melynek állapotát halálos bajnak nevezi az apostol (24. v.). Ebben a gyengeségben, tehát addig, amíg Isten Szelleme segítségre nem siet, az ember tudja a jót, de a véghezvitel nincs hatalmában.

A „hús” tehetetlensége vagy gyengesége addig van az emberen, amíg ennek az érzéki világnak a káprázata alatt él; ha a körülöttünk levő teremtés és abban a mi testünk újonnan teremtetik és szellemivé, azaz a Szellem munkájára alkalmassá, Szellemtől vezetetté válik, akkor a káprázat és ezzel együtt a bűn és óember ereje életünkben megszűnik. Így áll elő „*az első ember és a második ember*” különbsége; az első földi, tehetetlen; a második égi, szellemi, diadalmas (I. Kor. 15,44-47.53-55.). Már mostani hús-természetünk is az új teremtés erőit tapasztalhatja, ha a Szellemmel telítődünk, s így a Szellem erejével a feltámadás előtt is testileg meggyógyulhatunk, feltámadhatunk, mennybe ragadtathatunk. Az apostol megparancsolja, hogy testünk gyógyulásáért imádkozzunk (Jak. 5,14.); ám ilyesmit kierőszakolni nem lehet (II. Kor. 12,8.). Szellemi gyógyulást azonban okvetlenül hinnünk és várnunk kell.

Még egy fontos fogalompárról beszél a Biblia: a külső és a belső emberről, mi nem egy az ó- és újember fogalmával. II. Kor 4,16. világossá teszi, hogy a külső ember a testi teremtés rajtunk, mely megromolhat; míg a belső teremtés (a szellemi újember) napról-napra megújul. Az óembernek két oldala van hát: testi és szellemi, testi óemberünk állandóan romlik, majd meghal egészen addig, míg a testi újember meg nem születik, azaz föl nem támadunk. Szellemi óemberünknek azonban szellemi újonnan születésünkkel már a keresztfeszítés a része; annak nincs joga tovább élni; azt le kell vetnünk, mint egy ruhát. A mostani világkorszakban élő keresztyén állapota tehát ez: szellemi újembere testi óemberbe zárva él; emiatt állandó veszélynek van kitéve, hogy a hús káprázata megcsalja. Ha a tudatos én a hús káprázatának hitelt ad, azt megkívánja, azzal visszafordul szellemi óemberéhez is, amely abban a pillanatban föléled, amikor nem az Úrra tekintünk, hanem a világ csábításaira vagy veszélyeire. A keresztyén ember tehát ne kifelé éljen elszóródva a világba (szórakozva);

hanem forduljon befelé: az újonnan teremtett belső ember szerint értsen, ítéljen (róm. 7,22.); ebbe a belső emberbe, a megújuló értelemben fogadja be Krisztust és teljék meg Vele (Ef. 3,16.)

Összefoglalásul pontosan meg kell különböztetnünk a két fogalompárt: az ó- és újembert, s a külső- és belső embert. Előbbi időbeli metszetet ad, utóbbi térbeli metszetet. Külső és belső ember egyszerre van; de a halálban a külső ember elmarad, hogy a feltámadáskor szellemi alakban visszakapjuk. Az ó- és újember egyszerre nem lehet működésben; vagy egyik, vagy másik fejt ki bennünk tevékenységet aszerint, amint tudatos énünk ennek vagy annak adja a működésre az engedélyt. Mi vetjük le az óembert, mi öltjük fel az újat, mi nyulunk vissza az óember után és szüntetjük meg az újnak cselekvését aszerint, hogy magunkban gyönyörködünk-e, vagy Krisztusban; magunkat mentegetjük-e vagy elítéljük magunkat, azaz a keresztfa ítéletét magunkra nézve elfogadjuk. Amire nézünk, az fog élni bennünk, amivel az értelmünk megtelik, az uralkodik rajtunk: a világ, a magunk dicsősége, vagy – Krisztus!